

על „פרקי יותם“ לי. אברך

י. ח. בילצקי

פגישה עם פרקי יותם, יש בה מסוד השיח בין הקורא לבין מחברם. אמת-המידה העליונה ליכולת הביטוי של איש הרוח, השולח ידו בכתיבה היא במבחן הפגישה האכזרית עם הזמן, פגישה המכרסמת בשיניה תריסי חיים של אתמול, משמיטה כתרים, הופכת אמיתות לכש-לונות ואכזבות, מטרידה את איש הרוח מעולמו ומצווה עליו תיקונים על גבי תיקונים. „פרקי יותם“ הוכיחו, כי הם עומדים במבחן הימים, כי הכוחות החיוניים שהיוו אותם עומדים בסערות, בגשמים ובברדים, והם אינם בחזקת גרר ולווי, אלא בחזקת שורשים, יסודות ובניין אב ליישות קיימת ובוטחת בברכת הרוח.

סלו, את פרקי גרמניה ואל תתעצלו ותפתחו מחדש את יריעת גרמניה בעיני נתן אלתרמן ותמצאו את המאבק נגד ערפול חושים, סילוף התגיון ופריקת חובות. פרקים אלה טל יותם ושל אלתרמן זוכים ויזכו לחיים ארוכים, כי הרי כך קבעו, כל אחד בסגנונו, כי „שתי פנים אלו, פני ארץ ישראל לפני השאלה הגרמנית הם שיקבעו קלסתר פניו של העם בדור הזה ואולי לא בדור הזה בלבד, כי יחסנו לארץ ישראל ויחסנו לעם הגרמני תקבענה לא 'מיהו יהודי' אלא מיהו ומהו העם היהודי.“ לא לשנוא עם שלם, מצווים עלינו פרקי יותם, אך לא להתרפק עליו באהבה מבישה, לא ליפול אל חיקו. ואם תרצה לומר: הרי זהו הנושא העיקרי של פרקי יותם: מיהו ומהו העם היהודי בדורנו, מה הם מבחניו, מהי סמכות הדורות שבעורקי דור התקומה. מה נשאר מסולמו של יעקב: האמנם הוא ניצב ארצה וראשו מגיע השמימיה; מהו סולם הערכים של האדם היהודי בישראל ובתפוצות, מה ניגונו ופעילות ליבו. בקיצור: מהי מהותה של מדינת ישראל לאתר המכה שמונים אחת? כי הרי המכה השמונים ואחת מצד חותמה על עתיד העם — חייו, דמותו, אפיו — מניינה הוא מניין לדורות ואת צלקות חותמה עוד נישא ימים רבים. רבים מאוד.

כל יוצר טוב הוא מזיגה של זעום עפעפיים ובהיר עיניים. אין להפריד ביניהם. את דברו לעם ישא כבית שמאי. בסיכומם יתייצב העלם בהיר העיניים-ולב כבית הלל. מתיחות הדברים בפרקי יותם, שלמות הדברים ואף שרי המחשבות הרעיונות המרוסקים לפעמים מכאב מעידים על דמות של איש רוח שקלסתר האחיד: זעום עפעפיים ובהיר עיניים ואתה יכול לגבול גבול ולתחום תחום היכן מתחיל זעום עפעפיים היכן מתייצב בהיר העיניים. נקודת המגע ביניהם היא אשר יוצרת את בסיסה האיתן של הפובליציסטיקה היותמת, פובליציסטיקה של סער, המייה ופיוס, שכחה בבחירות ואף בגמגום חינוני לעתים.

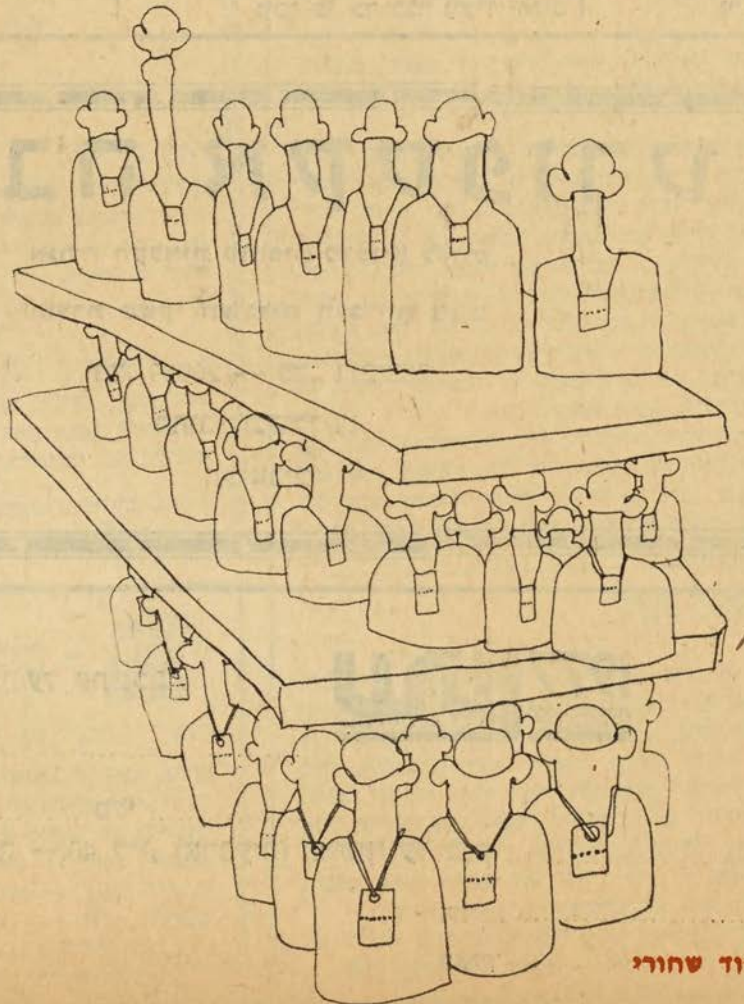
כשאתה קורא מאמר של יותם, אתה חש בריקמה, בהווייתו של הנושא, בנפתוליו ובטלטוליו ואתה מהלך אחריו ואוסף את הכיבושים האיטיים עד גמר המלאכה. עם גמר הקריאה של המאמר אתה מפטיר לעצמך: ידיים אלה לפתו את השורשים וזה בגלל שתי התכונות המופלאות להן נדרש ונוקק כל פובליציסט עברי טוב: פקחון-עיניים ותבונת הלב ואשר יודע כי אין חכם אלא מי שפקחנותו ברשותו ולא הוא ברשותה.

תקנון הכתיבה של יותם הוא כתקנונו של הגנן אשר לפני צאתו לגן הוא קורא את כל ההוראות המסומנות בתקנון: קח אתך

את הטוריה, אל תשכח את המזמרה, שים כיפה לראשך, כי השמש מקפחת וכו' ובסוף הדברות: אל תשכח לקחת אתך את השכל הישר. כך יוצא גם אברך לדרך כתיבתו. דרכה של הפובליציסט-טיקה נחלקת לשניים: יש והיא מקדימה את החיים, הולכת לפניהם, מאירה את הדרכים ויש שהיא הולכת אחר המאורעות, הופכת להיות היסטוריון-זוטא בטרם זמן, המספרת ומפרשת ומסבירה את האירועים. עיון מדוקדק בפרקי יותם יוביל אותנו למסקנה, כי יותם שייך למעולים מהקטגוריה הראשונה של הפובליציסטיקה ועל כן ברכתה גדולה ורבה.

יותם הוא איש ריב. ולא הייתי מוסיף — מדנים. כי איש מדנים, פירושו — מחחרר ריב. אוהב קטנות. וכדברי משלי: ש י נ א ה תעורר מדנים. מלאכת-הכתיבה של יותם איננה על דרך השנאה; שלצלרנו היא גודשת עמודים רבים של העיתונות שלנו. בראש וראשונה הוא רב עם עצמו, מתדיין עם מצפונו. כי הרי דרכו של פובליציסט עברי הלא במקורות זרועה פסוקים לרוב. . . . מצד אחד רומז לו משלי: „אל תהיה חכם בעיניך.“ אף קהלת מתערב ולוחש לו על אוזנו: „דברי פי חכם — חן“, גם משה איבן עזרא מתערב ואומר לו: יותם, „החכם, אם תגדל חכמתך, תרבינה שגיאותיך.“ היינו: פרופורציות. אף ביאליק מתערב

בדרכו של הפובליציסט העברי ותובע ממנו מזיגה של הלכה ואגדה. רצונך ב"קבלה", בחזיונות — טול מלא חפניים, אבל גם "שולחן ערוך". הלכה. אין היא באה להקל. היא באה להחמיר. אני יודע, כי יותם תמיד זקוק לסייעתא דשמיא כדי להוציא מאמר, שיש בו — ולו רק ניצוץ — מעולם הרוח ואין לקנא בפובליציסט אשר גטה את אוהלו על יד נחלי מקורות עמו ולשון מקרא ולשון חכמים ואף לשון דור התחייה תובעים את חלקו בהסדר כ"ב האותיות. יחס הגומלין בין התוכן והצורה הוא קבוע ועומד לא רק בשירה, אלא גם בפובליציסטיקה לשפה העברית — זרמי חיים חזקים, יש בה חיי פנים וחיי חוץ. המליצה אינה מוכנה לוותר על כוחה. צריך להיאבק איתה: כיצד לצטטה כד, שהיא תהיה חלק מהזרם השוטף במאה העשרים הנוגע בחקופת תנ"ך או התלמוד. מליצה עברית יש לה הגדרה מקראית — שפירושה: דיבור של חוכמה ויש לה הגדרה של ספרות ימי הביניים וספרות ההשכלה, שפירושה: דברי פיוט, ניב-שירי-פיוטי. האדם אשר יכתוב את המסה על לשון פרקי יותם, יגיע לכיסוי ולדיקו, לגרעין המוצק, לחותם המיוחד, למקצב המהיר, לריתמוס הפנימי, לסגנון הצלול שבפרקים אלה. עם זאת יותם

אהוד שחורי

בית הברית
לספרות ולחובות
1977

על "פרקי יותם" לי. אברך.

→ 16

הוא פובליציסטן פובליציסטי מאוד, פרוזאיקן פרוזאי מאוד, מחרשתו תמיד מחפשת נקודה סמויה נוספת לחשוף, להפוך רגבים נוספים ואין הוא גרתע גם מלעשות זאת על דרך השירה. באנתור-לוגיה של שירה עברית חדשה לא יופיע שמו של יותם, פשוט בגלל אי אבחנת העורך אשר לא קרא את פרקי הדרך של יותם המסיימים את הספר. כי אם העורך כן יקרא את הפרק, תיפתח האנתולוגיה לשירה ב"ארץ עיינות" — ממיטב פרקי השירה העברית החדשה. אם גם הנושא הוא: דרכי המים ומהנדס אשר לוחץ בתנועת אשפים על כפתור סמוי. כמה שירה במפתחות של המהנדס. "עד שהלב שואל קושיה אחת למקומה של העין שואלת העין הרבה קושיות למקומה של הדרך". זוהי הפובלי-ציסטיקה של יותם השואלת למקומה של הדרך — כי אין ולא תהיה לנו פובליציסטיקה עברית ראויה לשמה, אם לא תשאל למקומה של הדרך, אם לא נדע: מי מחה כל אלה ומי סלל כל אלה. מי פתח את תלמי השדה, זמי נטע את האילנות בצדי הדרכים. עם ידיעת הדרך מצטלל המבט וחוזרת תבונת הלב למקומה הראוי בפובליציסטיקה העברית ומפנה את מקומה לאור האדמה, הרי הוא האור הגנוז של מדינת ישראל.

יותם חובק את שלושת השותפים למאמר הטוב: א) טביעותיה של העין, ב) עירנותו של השכל, ג) דפיקות הלב במיקצבים עולים ויורדים. עם שלושה אלה "הדרך נפתחת לאורך וענן בשמיו ואילן בגשמיו, מצפים עוד לך, עובר אורח". כן, מצפים וכדבר השיר: והרוח תקום — ותוסיף ללבת

(מתוך: דברים במסגרת מפגשי "יוצר ויצירה" שע"י עירית ת"א)